

férfiui vagy asszonyi lázadozásaikkal csak felszínes lélekkutatásra adtak módot a szerzőnek. Társadalmi és nemi életük, szokásaik, étkezésük mennyi érdekes és jellemző formája felsorakozik az olvasó előtt, mint magában levő, semmi mástól nem függő valóság, hogy szinte költészetnek tűnik. A veszély azonban ott van, hogy a hibátlan, gördülékeny előadás lényegessé játsza át szinte észrevétlenül, ami melékes s elhallgatásával nemlétezővé teszi azt, aminek kiméretlen feltárása miatt közitételek hangzottak el. Bonyolult kérdéseket, mint a szektázást szigorúan és kifejezetten „lélektani“ okokra vezetni vissza bizonyára nem érdektelen, de a magyar falu jelenlegi állapotában szükségszerűen elégtelen.

Vivódásaikban való egyedülállásuk ma az író részéről feltétlenül többet követel analízisnél és leírásnál, sőt egyeüttérzésnél is. A falunak szolgálatra van szüksége. Hogy falun mindenki egyedül van és kollektív összeállást utak megjavítása helyett csak hirhedt bicskázók ellen lehet tapasztalni, azt ma nem elég megállapítani, azon változtatni kell. Veresné, a lelkibeteg gazdáné, aminthogy N. L. könyvében elvétele is alig találkozunk egészséges falusiakkal — csak azt mondja: „Mi a fenét érne nekem akár husz hold föld is, ha mindenkinek lenne husz holdja.“ (Bár az sosem mérvadó, hogy a betegnek mi a véleménye az orvosságról.) N. L. könyvének kicsengése azonban, ahogy a panszexuális elkenésből kivehető, inkább az, hogy mit érne mindenkinek husz hold, hiszen megmaradnának komplexusaik és szorongásos álmaik? (*Kovács Katona Jenő*)

SZLOVENSZKÓI NOVELLAK. Régvolt szűk szlovenszkói portánkon a novella értelmét, a felfedező örömeivel valamikor Tamás Mihályban köszöntöttem. Uj novellái már kiadói reklámmal kelletik magukat: „Szlovenszkó provinciális keretéből Mécs László mellett Tamás Mihály neve nőtt bele legelsőnek és legodatartozóbban az egyetemes magyar irodalomba“. Az egyetemes magyar irodalom ez esetben Budapestet jelent. Mire való ez a Pestre hivatkozás? Ez az értékelő kizárólagosság ma még legtöbbször politikai megbízhatóság kérdése és az író személyes összeköttetéseinek eredménye — gondoljunk a pesti könyvnapok szégyenletes szlovenszkói sátraira! Az író értékét nem Budapest határozza meg, de egyedül műve, mely ha igaz, elsősorban a mi perifériás hiteinket igazolja. Amíg Pestre hivatkozunk: hiuságot legyezve alacsonyrendűségi tudatot igazolunk. Példák után pedig ne fussunk: Mécs esete beszédes mementó, ráhivatkozni és az ő módján belenőni az „egyetemességbe“: tjesztő gondolat, szindús, langymeleg tetszhalál. Szirup, mely az első józan gondolatra és kutató tekintetre szürke lávává merevedik. A mai élet erejét, igazát a szürkeség jelenti, szürkeség, mely élő színeket és hangokat rejt magába, mely nem merevedik, mert indítéka nem külsőleges és kicsengése nem elfordulás és menekülés. Aki a szürke valóságot elmácsolja rikitó színekkel és csengő-bongó hangrimekkel, az önmagát nyugtatja, önmagát csalja. Tamás Mihály mindig valóságot nézett, de az erotikai fülledtség piros színe vérbő lüktetéssel pulzált át mindent, szürkeségre itt alig volt szemünk, érzékünk. Mostani könyvét átolvasva, első megállapításunk így hangzik: a Tamás-novella megszürcült. De ez a megállapítás ez esetben nem gáncs, de — értékmegállapítás. Tamás közelebb került az élethez, magához ölelte a szürkeséget: az élet kis senki-semmi valóságait. Magához ölelte, de még nem magába! Még nem a szürkeség szól belőle, még nem vállalta teljességben: *változtató értelemmel*. Tamás Mihály pillanatfelvételeket ad és megrendülten hozzá szól a dolgokhoz. A pillanatfelvétel tökéletessége az író mesterségbeli tudását dicséri, a szemérmes hozzászólás az emberség hang jelenlétét bizo-

nyitja. De ez még nem elég. A szürkeség, a senkik és semmik valósága: a legmélyebb mélység. Tamás Mihály virtuóz könnyedséggel szántja fel a felszínt, mint a fecske, mely a tó felületén szárnyalva kap bele a vizi-tükörbe, a mozdulatlanságba: a megismerésre, felüdülésre ennyi is elég. Egy más hasonlattal élve: ha sima lapos követ hajítunk el közvetlen a tó felszíné fölé, az ötször-hatszor fricskázza fel a viziükört. Minden ilyen röpke csók megmozdítja a felületet, körök hullámzanak és pillanatra úgy tetszik, hogy ezek a körök végeláthatatlanul egymásbafolytatódnak, de a tó tükré a nagy körözés után újra mozdulatlan. Valami történt a felületen, de a tó mélye mozdíthatatlan. Tamás Mihály az eldobott kő végtelen könnyedségével szántja fel a mélység felületét, a kő öt állomást érint — Gyermek, Föld, Munka, Szerelem, Halál — cikluscímekkel sejteti az egységet, a mélységet, az írásokban felvillanón ott a mélység vetülete, de a mélyreható, mélyretörő nehezék még nincs meg bennük. Ez a módszer maradéktalanul alkot ott, ahol ez a lényeg: a gyereknovelálnál. Itt a mélység és felület egybeesik, mert a pillanatfelvétel ezen a síkon azonos a gyereklélek öntudatlan mélységvetületével. A gyereklélek ösztönös emberségének ősgyökereit csak adekvátan felvillanó könnyedséggel lehet rögzíteni. Az élet többi síkján már a tudatos emberség a döntő, a munka síkján a szociális tudatosság. Tamás Mihály szocializmusa: egy-egy megértő, megbocsátó simogatás, kisemberek életének, gikszerének mellreölelése, a beregszászi emberpiac könnyes mosolyú képe. Szürkeségbe jólélekkel, jószívvel belopott színfoltok, melyek azonban a szürkeség nyomasztó valóságát nem oldhatják fel. A nehezék — a szürkeség mély vállalása — még nincs meg az íróban. Az író pedig csak ezzel a tudatosan szolidáris nehezékekkel lehet könnyítő, tudatosító és változtató motor, szürkeség hihetetlen csodája, mely az író rögzítésében fénylően világít és harsogva beszél. A szürkeség erejével és mélységével Tamás Mihály adóssunk maradt. De a *Sziklán cserje* már adósságtörlesztés és így elkötelezettség az ígért teljes beváltására.

(Fábry Zoltán)

TIBOLD MÁRTON életregény, vagy még inkább sorsregény. A békevilág nemzetiségi Bácskájában kezdődik és a háború után; Erdély kisebbségi társadalmában végződik. Egy magyar értelmiséggé vedlő sváb falusi ivadék elmélyülő idilljei, lelki vergődései, a háttérben a Dunavölgye, hol egymásba fonódó, hol egymásnak ugró kis népeinek hullámzó sorával. A történelmi események gyűrűje mind közelebb ér s a végén hősiünk lelki válsága új népe távolságában téresül ki és oldódik fel.

Tibold Márton bizonyára nem önéletrajz a műfaj hűségére törekvésével az események láncolatában és a keretek felvázolásában. *Molter Károly*, a szerző mégis saját képét körvonalozza benne, akkor is, amikor a mából az emberiség és a dunavölgyi sorsközösség eszméjét vetíti vissza hőse ifjúkorába. Ezt az ifjúkort szűkös egyéni problémái gyöttrik, de a körötte folyó történelem elől mégsem térhet ki. Az élet rázkód-tatásai más érzékeny individuumot zártabbá tesznek, vagy odáig sodornak, hogy önmagába omlik. Tibold Márton azonban mikor a körötte kavarogó társadalom szövődékébe ütközik, egyre éberebb lesz. Horizont nyílik előtte, népi tragédiák horizontja és amikor valóban társadalmi lényvé válik, önmagának s legmélyére jut. Ugy érezzük, itt a regény sulya, s a hős magyarrá válása is a kisebbségi sorsban lesz teljes, a sorsvállalásban a szorongatott tömegekkel, amikor összesimul népe fájdalomával a benne sajtó egyéni seb.

Az a'acsonyabbrendűség érzése, amit osztálybeli és nemzetiségi